

Introduktion till två fragment om värdet¹

Nedan följer två texter som tidigare inte har publicerats på svenska. Den första, som har rubriken ”Värde”, är från Marx *Grundrisse* (1857–1858), närmare bestämt och intressant nog från alldeles i slutet av dessa manuskript. Det utgör en första, och som det framgår oavslutad, skiss till hur de kommande utgåvorna av hans stora *kritik av den politiska ekonomin* skulle komma att inledas, med smärre justeringar i de olika utgåvorna 1859, 1867 och 1872.² Därav den inledande anmärkningen, att detta stycke skulle flyttas framåt; det hamnade till slut alltså alldeles i början av framställningen. Här bör vi påminna oss om att *Grundrisse* främst är att förstå som ett slags laboratorium för Marx att utveckla sin kritik och inte en systematisk dialektisk framställning som sedermera *Kapitalet*. Vi känner genast igen den berömda första meningen i både *Till kritiken* och *Kapitalet*, att den borgerliga rikedomens vid första anblick framställer sig i varuform. I de senare framställningarna är det som bekant som ”en oerhörd anhopning varor” med den enskilda varan som dess elementarform, som genomsnittsexemplar. Marx inleder således med ett konkret och enkelt fe-

¹ Se Karl Marx, ”Värde” samt ”Värdedeföremåslighet som gemensam föremåslighet” i detta nummer av *riff-raff*. Översättningarna samt denna inledning är under CC BY-SA 4.0.

² Se Marx *Till kritiken av den politiska ekonomin* (Stockholm: Arbetarkultur, 1970), s. 15; *Kapitalet. Första boken. Supplement* (Lund: Arkiv, 1985), s. 31; *Kapitalet. Första boken* (Staffanstorps: Cavefors, 1969), s. 31.

nomen, något till synes helt trivialt. Vi ser sedan hur Marx skalar fram dess två egenskaper: bruksvärde och bytesvärde, där den förra i den politiska ekonomin huvudsakligen fungerar som bäraren av den senare – bytesvärdet. Bruksvärdet fungerar därigenom som den stoffliga, eller materiella om man så vill, grund på vilken ”ett bestämt ekonomiskt förhållande manifesteras”. Detta förhållande, som manifesterar ”det moderna privatutbytessystemet”, har vuxit fram historiskt. Vi har alltså här en tidig indikation på att vad Marx tar som sin praktiska, verkliga grund och utgångspunkt är det moderna kapitalistiska produktionssättet, den moderna utbytesekonomin med dess borgerliga samhälle. I de senare versionerna framgår detta ännu tydligare, när Marx talar om de samhällen i vilka det kapitalistiska produktionssättet härskar.

Den andra texten är ett utdrag ur det manuskript Marx arbetade på vid årsskiftet 1871–1872 inför utgivningen av den andra utgåvan av *Das Kapital*. I MEGA-utgåvan som denna översättning baseras på kallas manuskriptet ”Ergänzungen und Veränderungen”, det vill säga ”tillägg och förändringar”. Rubriken, som vi lånat av Michael Heinrich, gör gällande att det här för Marx primärt handlar om att precisera bestämningen av varan som ett *värdeföremål*, eller *värdeobjekt*, och att dess egenskap som sådant objekt, något otympligt, betecknas varans *värdeföremålslighet*. Denna gemensamma och lika egenskap mellan olika varor har inte något med deras fysiska egenskaper att göra utan består enbart i deras ömsesidiga relationer. Det är därför, poängterar Marx, en rent samhällelig egenskap. De olika varornas gemensamma så att säga tredje, är det som bestämmer dem som lika *värdeföremål*. Utan att sättas i relation till varandra besitter följaktligen varken den ena eller den andra varan denna *samhälleliga värdeföremålslighet*. Ett problem som Marx här, om än implicit, adresserar är frågan om värdets objektivitet, som alltså satts ifråga redan hos David Ricardo och dennes värdeteori av de ekonomer som enbart förstod värdet som något relativt, som inte existerade annat än som proportionerligt förhållande mellan två eller flera varor. Denna så kallade subjektiva värdeteori har emellertid blott värdeproblemets kvantitativa bestämning för ögonen: hur olika varors individuella relativpriser kan bestämmas. Men som *värdeföremål*, framhäver Marx, handlar det just om olika varors kvalitativa likhet – en likhet som utgör förutsättningen för att de överhuvudtaget ska kunna jämföras kvantitativt. Detta tredje är deras

gemensamma enhet. De olika varorna reduceras till abstrakt mänskligt arbete, såsom varandes *arbetsprodukter överhuvudtaget*. Men, poängterar Marx, ”abstrakt mänskligt arbete som deras enhet, abstrakt mänskligt arbete som en bestämd samhällelig form av arbete; inte endast som deras substans, utan deras såsom varor gemensamma substans”. Med andra ord räcker det inte att reducera det arbete som nedlagts på en vara som bruksvärde, till exempel skrädderiarbete, till abstrakt mänskligt arbete, utan sådant abstrakt mänskligt arbete är en *bestämd* samhällelig *form* av arbete. Arbetet förstått så är inte de enskilda varornas substans var för sig, utan emfatiskt deras gemensamma, rent samhällelige substans. Abstrakt mänskligt arbete är utgivande av mänsklig arbetskraft, men inte som sådan, i sig, utan ”gäller” här som utgivande av allas gemensamma arbetskraft fördelad på och utjämnad över alla arbetande. En arbetsprodukt ”betraktad isolerad för sig själv är alltså inte värde, lika lite som den är vara”. Det Marx här försöker skriva sig fram till inför den reviderade andra utgåvan av första boken är ett klagande och en precisering av varans värde som dess värdeföremålslighet, att denna form som föremålslighet är inbegripen i värdebegreppet samt att värdeformen på detta sätt framspringer ur värdebegreppet.